

VERESMARTI MIHÁLY KITÉRÉSI ÖNIGAZOLÁSÁNAK EREDETI KÉZIRATÁRÓL.

JAKAB ELEKTÖL.

E folyóirat ez évi I—II. füzetében egyebek között e kéziratra is figyelmeztetem szaktudósainkat és az olvasó közönséget, kimutatva, hogy az valóban a Vörösmarti eredeti kézírata. Eddigi tudásunk szerint e XVII. századi jeles egyházi írónak eredeti kéziratait legnagyobb részben birja a beszterczebányai püspöki kézirattár,¹ egy műve van a pozsonyi káptalani levéltárban,² egy a pannonhalmi főapátság levéltárában,³ a czikk tárgyát tevő műve most találtott föl a m. t. Akadémia kézirattárában;⁴ többek hollétét nemrég a tudós Ipolyi püspök még nem tudta kinyomozni;⁵ de azt hiszem közleményem újabb figyelmeztetés lesz arra, hogy a nevezetes férfiúnak összes ismeretlenül rejlő kéziratának holléte kinyomoztassék s a lehetőségig ki is nyomassanak.

Ipolyi Arnold holdogult püspök kiadta Vörösmartinak terjedelmesen s alaposan megírt *életét*,⁶ *Megtérése históriáját*⁷ és következő műveit: *Intő és tanító Levél a Bataiakhoz*,⁸ *Tanácskozás*, Lessingtől fordítva, *Rövid Felelet a Dresdai Meisner*
LESSIUS

¹ *Régi Magyar Egyházi Írók*, I. köt. előszó, XXII. l.

² U. o. I. köt. *Veresmarti Élete* 465. l.

³ U. o. 468. l.

⁴ *Magyar Codex* szak ivrétű 7. száma alatt.

⁵ *Régi Magyar Egyházi Írók* I. köt. 471. l.

⁶ U. o. I. köt. 1—501. l.

⁷ U. o. I. köt. második része: 1—347. l.

⁸ U. o. II. köt. 1—192. l., 193—316. l.

*Boldizsárnak a Tanácskozás ellen támasztott fogásaira,*¹ *A Hitféltől való Tanácskozások Megszerzése,*² *Az Eretnekeknek adott Hitnek Megtartásáról,*³ *Az Istennek Adott Hitnek Megtartásáról,*⁴ *Veresmarti Mihály öt levele Pálfi Mátyás Pannoni-halmi Főapáthoz.*⁵

Magam igazolása végett meg kell jegyezmem, hogy én azért írok *Vörösmarti*-t, mert eredetiben a szerző nevét kétszer írta le így, s én azt megváltoztathatónak nem tartottam. Miért írta Ipolyi püspök *Veresmarti*-nak? nem tudom. Nekem őt követnem nem lehetett.

A m. tud. Akadémia kéziratiának eredetisége bizonyítására itt utólag még idézek Ipolyi kiadványából néhány helyet.

Megtérése Históriájának szövege — úgymond az előszó XXI. lapján — Veresmarti szép, erős, tisztán olvasható vonásaival van megírva s eredeti leírásában sőt bekötésében is maradt fenn.⁶

Intő és Tanító Levél a Bataiakhoz című műve elején így ír: «A könyv szélén levő méltóságos és szavahihető emberek jeles mondásit el sem akartam hagyni, hogy a melyekre vannak előhozva, ne láttassam azokat magamtól mondani: ugyanis azokat én tölem kicsoda akarta volna hinni? A könyv közepére sem akartam írni, hogy vele az olvasó elméjét ide-oda vonjam s a könyvet növeljem, melyet minél kisebb helyre kívántam volna szorítani».⁷

Az Akadémia kéziratiának szintily erős, tiszta és jól olvasható az írása, a hivatkozások és bizonyítékok, úgy a forrásművek az ív szélére vannak apró betűvel írva, úgy, a mint az általa használt kéziratot Ipolyi jellemzi. E két hasonlóság az Ipolyitól használt s az általam most közlendő Vörösmarti-féle eredeti kéziratiának teljes egyezését minden kétségen kívül helyezi.

¹ *Régi Magyar Egyházi Írók*, II. köt. 316—334. l.

² U. o. II. köt. 335—355. l.

³ U. o. II. köt. 365—386. l.

⁴ U. o. II. köt. 387—410. l.

⁵ U. o. II. köt. 411—419. l.

⁶ U. o. I. köt. előszó XXI. l.

⁷ U. o. II. köt. 10. l.

II.

A M. Tud. Akadémia Codexének alkatrészei.

Az egész mű a debreczeni bíróhoz, esküdtekhez és néphez intézett *Ajánlólevél* (Dedicatoria ad Debrecenienses), mely mellett *Megtérése Históriája* című nyomtatott könyvét küldötte meg. Hogy ez nem más műve volt, bizonyítja az, hogy e kifejezés: *a história, históriára, megtérésem históriája* ötször-hatszor előfordul benne. A megküldés indító okául felhozza, hogy ott tanult, jótéteményeikben részesült, tudományát ott szerezte, s azért tisztességgel és becsülettel viseltetik most is a város és tanárai iránt. Érinti, hogy ott tanították neki azt, hogy vallását mindenkinek magának kell megválasztani, s hogy abban határozni kiki maga illetékes, másra senki vallását nem erőszakolhatja.

Ezután áttér a Calvin hit és pópista vallás összehasonlítására, védi magát, hogy ő azért, hogy az utóbbit látta jobbnak s arra tért át, alábbi felekezetű atyjafiait nem bántotta meg, nekik kárt nem csinált; számos írótól hoz fel hittani érveket; hivatkozik *Intő és oktató Levél s Tanácskozás* című saját nyomtatott műveire s ellenfelei, különösen pedig Meisner ellen irt czáfolataira, a katolikus vallásnak a Calviné fölötti elsőségét vitatja; de világosan kitűnik szavaiból, hogy szívében nincs semmi gyűlölség korábbi hitrokonai, a Calvinisták iránt, s hogy az ajánló levelének célja az, hogy őket maga irányában kiengesztelje, sőt némi proselytismusi irány is kivehető, főleg végső szavaiból; természetesen az ilyesmi nagy kimélettel van írásában érintve.

Jellemző, hogy a keresztény szót protestáns szokás szerint, következetesen *keresztény*-nek írja.

A nyomtatott és megküldött könyvben is volt *ajánló levél*; azért feltűnő, miért kellett ide is azt írni? A felelet rá az, hogy amaz általános irányú és tartalmú volt; itt ellenben az író az egészet a debreczeniek érületéhez s az ő velők volt viszonyához alkalmazta, más és új érvekkel kívánt rájuk hatni, hogy kitérését kedvezőbb alakba tüntesse fel. Figyelemre méltó benne az, hogy *Tanácskozás* című, 1612. megjelent könyvének Homonnai Györgyhöz intézett *ajánló levelét* itt is beszötte azon célból, hogy kimutassa, hogy ő több ízben csaknem könyörögve s könyek között kérte korábbi hitfelekezete superintendensét s papjait, hogy aggo-

dalmait szüntessék meg s tegyék lehetségessé közöttük maradhatását; de azok kitértek kérései elől, vagy ridegen visszautasították, de őt meggyőzni saját igazságukról képesek nem voltak.

Az *ajánlólevél* kelt 1643. Szent Benedek napján.

Ezt követi: «*Az Olvasónak*» című rész. *Intő s Tanító levél* című művét — úgymond — Suri Mihály, Calvinista főfő predikátor Patronusának ajánlotta volt, de minthogy az e mostani dologra is talál, azt most is azon szókkal közli itt, a mint akkor irva volt.

Ezután jó: «*Ez írásnak alkalmatosságáról is ugyanakkor azt irtam vala*».

Szokás volt t. i. akkor az *Ajánlólevelen* kívül, az *Olvasóhoz* is írni, annak a könyv iránt rokonszenvét megnyerni, továbbá iratásának *alkalmatossága* és *oka* iránt felvilágosítani, a miben a könyv tartalmával s kitűzött céljával egybeköttesben levő körülményekről adott a szerző felvilágosítást s ez által is az olvasók jóakarátát kívánta megnyerni. A második lapon levő e bezáró mondat után: «Ezzel kevényom egességednek jo folyasat» — jobbfelől az őrszó volt kitorölve: *Első*¹ alatta ez: *Vörösmarti* szintén kétszer átvonva tentával. Megint ez után: *Post haec oportebit jam illa ponere: Ez írásnak rendi.* Alább ismét: *Vörösmarti.* Minthogy a szerző *Megtérése Históriája* e szókkal kezdődik: *ELSŐ RÉSZ,*² ez is mutatja, hogy ezt, és nem valamely más művét küldötte meg debreczeni régi hitrokonainak.

III.

Az akadémiai kézirat közlésének egyháztörténeti fontossága.

E kéziratnak e szakfolyóiratban kiadását sok körülmény indokolja.

Egyik az, hogy az Ipolyi püspök által kiadott *Veresmarti Mihály munkái* című két kötetes egyháztörténeti gyűjteménynek

¹ Ipolyi kiadásában a *Megtérésem Históriája* című mű, címe után ezzel kezdődik: *ELSŐ RÉSZ, Régi Magyar Egyházi Írók*, I köt. Második mű 1. lap.

² Ipolyi *Régi Magyar Egyházi Írók*, I. köt. Második munka 1. lap.

ez kiegészítője. A nagy emlékezetű püspök lelkiismeretesen kutatta ez író kiadatlan műveit és kézirateit mindenfelé, ha ezt föltaálta volna, bizonyára örömmel csatolta volna második kötetéhez, mert abban foglaltnak azok a művei, melyekre itt Vörösmarti tizenegy helyen hivatkozik. A ki ama köteteket birja s tanulmányozza, örömmel fogadja a «*Magyar Könyv-Szemle*» e közlését és olvasva épülni fog rajta s ismereteit gyarapítja vele.

Másik ok az, hogy Vörösmarti itt sok dogmatikai kérdést új szempontból fejt ki, más meg más tekintélyek irányával véd és támogat, vagy ostromol és dönt meg; érveinek egész bő tárházát tünteti fel, nyugodtan, tárgyilagosan vitatkozva s nagy mérséklettel, de egyszersmind önérzettel mondja ki sok helyen a katolikus vallásnak Calvin tanai és vallása feletti elsősége és nagyobb igazsága iránti meggyőződését. Soha sem éles, senkit nem bánt, legfeljebb Meisner ellen és a kik őt vallása megváltoztatásáért hitehagyottnak, pribéknak kiáltják, használ egy-két kíméletlen kifejezést, de saját ellenvéleményeit ritka határozottsággal állítja fel, fejezi ki és védelmezi. Hivatkozásai korábbi műveire, az Ipolyi által közöltekre az olvasót arra utalják, hogy azokat is olvassa meg, de érzi, hogy az egyes vitatott hitcikknek felőli nézetei itt vannak teljes alapossággal kifejtve és formulázva.

Megint *más érv* a kézirat nyilvánosság elé hozására annak tisztán történelmi része. Ipolyi püspök *Veresmarti életében* nem tudta: hány évig s mitől meddig tanult ő Debreczenben? Itt maga világosan megmondja; megnevezi a város három főbiráját, a collegium tanárait; érdekesen írja le, hogyan küldötték a debreczeniek papságra s tanárságra készülő jeles ifjaikat a németországi egyetemekre, a miből következtethető, hogy ő nem járt külföldön s tudományát csak a hazában szerezte; megnevez ajánló leveleiben némely kálvinista főurakat, a kik áldozataikkal segítettek az egyházat és iskolát az ifjak külföldi kiképeztetésében stb.

Utolsó érv, a mit megemlíteni szükségesnek tartok az akadémiai kézirati műnek szabatos, tömör és szép irálya, erős logikai alkata, szerzőjének nagy olvasottságát, erős gondolkodó tehetségét és dialectikáját mutatja, a ki véleményét úgy képes előadni és védni, hogy az érdekel és meggyőző, s a kérdést egészen tisztába hozni képes. Az alig pár ivnyi mű kora egyházi küzdelmeire élénk

világot vet, a fenforgó dogmatikai különbségek iránt tájékoz s a mozgató erőket és irányadó férfiakat megismerteti.

Ennyit a kézirat ismertetéseül általában. A közlés alakjára nézve azt látom a «*Könyv-Szemle*» rendeltetésével s a történelmi anyag nyelvi természetével egyezőnek, hogy az abban levő, XVII. században használt szók, szólamok. kifejezések akkori eredetijeik szerint közöltessenek, úgy, a mint a kéziratban vannak. Mostani módon leírásukat, átalakításukat nem tartom megengedhetőnek; mert ez mind nyelvi, mind történelmi értéköktől megfosztaná... Az oldaljegyzéseket alant, számozva közlöm.

És most átmegyek magára a Codex közlésére.

IV.

«AZ TISZTELETES ES BÖCZÜLETES FERFIAKNAK. A DEBRECZENI BIRONAK ESKÜTTIVEL es az egész város népének, szolgálattya ajánlása után, Istentől minden lelki testi jokkal való bűvölködést kíván;

«Mások, másokra tekintetökből ajánlyák másoknak, böczületes Uraim, irásokat;¹ en pedig egyebek előtt erre kegyelmeteket kiváltképpen három okból választam. I. Először; mert iffiu koromba tanulasomnak idejébe, három fő Biro, úgymint *Mészáros György*, N.² *Gergely* és *Duskas István* Uramék; és hasonlóképen három tudos Iskola mesterek, úgymint, *Czorba István*, Debreczeni; *Bekesi György* és *Taraczk János*, hasonlóképpen Debreczeni, idét, (kiket mind tisztességnek okaert, és holtok után is hozzájok való böczületemből emlitök) 1590. és a következő négy esztendőbbe, a kegyelmetek taplalása mellett, azon kegyelmesek iskolájába tanulgattam. II. Masadszor; mert ugyan ottan szörzöttek akadékot is szívembe, Vallásom igaz hit volta felől; és vetöttek elmémbe fundamentomot annak megvetésére, s a *Catholikus*, vagy Papista hitnek vetelére. Mert Iskola mesterim egyfelől vétkösitötték ugyan fölöttéb a Papista hitöt, és attol idegenitöttek: de másfelöl ismég oly közzülök (mint e könyvnek az, csak ottan elein meg vagyon irva) mintegy nem akarattyával, és mást czeleködtébe, annak ajánlására ollyakat talált

¹ Dedicatoria ad Debrecenienses.

² A Szent Miklos uczájából, gondolom hogy Szócz nevön vala.

elénkbe mondani, hogy mellyek ellen, annak máskori vétkeztetését semminek tarthattam. 3. Harmadszor; mert egy háládatosságból, a régi taplalásért, ebbe, kegyelmetek eleibe akarom azt mutatni, szép ezüstöt, és sár aranyát kegyelmetek kikre s mire kölczé. Mert emlekezem reá, hogy ot tanultomba, kegyelmetek közzül találkoztak, kik iffiakat, Németországba, tanuságra, szép költséggel boczátoztak. Azt tartom pedig, hogy azonnak többekkel is czeleködesébe kegyelmetek azután is nemcsak hátráb nem állot, de sőt még elébb is nyomakodot. Mit tanultak pedig azok, s magokkal haza mit hoztak légyen, ez írásból kegyelmetek alkalmassan által láthattya.

«Velem említet jó téteményét pedig *Catholicussa* vagy Papis-tává létemért, kegyelmeteknek miért kellyen bänni, nem láthatom, mikor azzal elébbi Vallásom ellen semmit nem vétöttem. Mert az, akkor azt tanittya vala, (mint, oly kegyelmetek között, azt a ki nem tudna, ninczen, azt tartom) hogy,¹ Hiti, s üdvössége dolgába, sehul senki nem tartozik másnak hinni, vagy magát abba másra bizni, hanem mindennek (ebből a világon a ki lehet, a legaláb valo embert is ki nem vévén s ki sem vehetvén) magának kell azt megvizsgálni; s kinek kinek a min lelke megnyugszik, világ ellen is azt kel ebbe követni. Én azért ha már ezt czeleködtem, véle kinek mit vétöttem?

«Ítéletöm ellen ismég, mellyek, e mostani *Catholicus* hitöm ellen, minden egyéb Vallásokat, és nevezet szerént, a *Helvecziait* vagy *Calvinistat* megvetésre méltónak találtam, akar kik mint mondhassanak, nem latom. Mert ezt, bar czak egyedül a felől a magamba valo szamvetésre czelekedtem volna is, miatta nem vétke-síthetnének, mikor egyszer azt, egyebek között, nékem is proba küvem alá vetötték; azon birová tettek, itelesen meghittek. Mostan pedig, nem is ugy czeleködtek, hanem, visgalasomnak teljesb s tökéletes voltáert, a mi gyülekezetünkhöz tartozo Predikatori rendnek a dolgot eleiben adtam. Kiknek erre Vallások folyása felet czak ezt kell vala ugyan mondaniok: *Jo atyamfia, miért akarsz a miat másokat busítani, mikor magad tudod, hogy a Vallások megprobalására, s azok között választásra neked is annyi szabadságod, s igasságod vagon, mint szinte akar kiknek*

¹ Erre lásd az Intő Levélnek 11., 12. és 13-dik tanuságít.

másoknak. Sőt, ha még csak egy bötüt nem üsmerő paraszt embert is máshoz el nem igazíthatunk, ég alat senkit olyat, sem egyet, sem többet (mint egész gyülekezetet) nem üsmervén, a ki embereket ebben igazgatasaba megczalatozhatatlan volna hanem magara mutatjuk, hogy ő proballya meg a Vallásokat, mert ő helyötte senki sem üdvözül, sem nem kárhózik: azért, kezen veszesse; vagy nyér vagy veszt, dolgot ebben masra ne bizza. Tagadhatatlan pedig, hogy ebbe te sok paraszt embernél job nem volnal. Sokkal inkább ahoz neked azért nagyobb igasságod vagyon. Ezért, mások után a miat ne járj, ebbe mások szájával ne egyél, hanem magadtul nyulj hozzá, és visgáld, itéld a Vallásokat, s a szerint, a mint azt isten tudnod adta, a mint abba tégedet eszed, okosságod, értelmed, itéleted es telkedismereti viset, meny által raytok, es azok között a mely neked jobnak teszik, válaszd azt, es tarczad, kövesed, vallyad holtig; a miat tégedet senki nem vetkesíthet. Mondom hogy,

«Ezeknek, Vallások foltába, nékem csak ezt kel vala mondaniok. De nem ezt czelekedek,¹ hanem disputatioval ellenem támadának, ily véggel mindazáltal, hogy legutolso szavok ellenem ez lén, hogy; *Ellenem oly erősségekkel nem élhetnek, melyeket én feleletimmal mind semmivé nem tennék; azért ám előttem, ő miattok szabad akáregy s akármás Valláshoz czatollyam magamat, csak ő nékiek hagyak békét.* Azt it eszbe kel pedig venni, hogy én it nem valami resz szerent valo vallások czikkel visgalásra szollottam vala, melyekről valo disputaciobol csak a magokba foglalt igasság tetczet volna ki, hanem oly közönséges kérdéseket valogattam s adtam vala elő, mellyek tanuságából, az egész Vallások állapottyok, az az, igaz hit, vagy tévelygő Vallás voltok azoknak, világossan kítetczenék. A keresztyén hitnek mély, s titkos vallásinak is békét hattam,² mellyekbe valo igasság felől ember nem mondhattya, hogy azt érti, s láttya; holot azokba méltóságos es szava hihető bizonságtévők után, csak hiszömnnek vagyon helye; hanem oly dolgokat forgattam, mellyekbe, mi velünk

¹ Lásd ezt a nyolczadik Résznek vége felé §. *Rajtok* et saquent. *Az utcán* szóig.

² Erre lásd az *Intő Levélnek* 16., 19., 31., 41. Tanuságát.

együt, még az íráshoz semmit nem tudó parasztság is, csak eszébe s okosságába bontakozot az tellyességgel ne légyen, az igasságot is által láthattya; azt is eszébe veheti, hogy azokba valamely Vallásoknak igasságok ninczen, igaz hit (valami kihagyottnak látszik az eredetiben is) azok nem lehetnek.

«Vallásoknak tellyesb s tökéletesb megrostalása már ennél más valamely lehet e? Tudom a Szent Agostonnak s több nagy embereknek megterése példait; de magokat azok ebben egészen csak magokra támasztották; Én nem, hanem a dolgot feleim eleiben adtam. És igaz,¹ hogy Szent Ágoston a *Manikeusokat* intötte a két Vallásnak, a *Catholikusnak* s Manikeusnak vele megrostalására; de azt is túlök elvalása után. Én nem; hanem azt, még köztök létömbé, és velük egy atyafiságban éltömbé czelekedtem.

«Noha pedig ezek ilyenképpen lettek, mindazáltal minekutánna kösztünk minden dolog végbe ment volna; ottan hamar ketten is találkoznak, kik ismég írásokban deákul *apostatának*² (hittül szakattnak), magyarul pribéknek³ nevezének. Későbbben pedig még olyan is lén, a ki eretneknek is⁴ mere mondani. Vallásokkal pedig együtt ezek felöl már mit mondhatni, a mikor a magok Vallásán kivülinek, minden kétség nélkül tévelygeseknek s pokolban eytő tudományoknak tartanak minden egyéb Vallásokat; egyebképpen azok miatt másokkal, halálos gyülölségből ily tusakodást üzniök miért kellene? Tudgyák azt is emellé, hogy: *A mennyi fő, annyi értelem: A mennyi ember, annyi tanác.*⁵ Es bizony, a mint különböznek ezek abrazattal s szollással, ugy annyira, hogy sok ezer ember közöt sem találkoznak, a kik orczával s szoval minden részbe hasonlók volnának; ezek tanaczba s ertelömbé meg ugy különböznek. Mint egy elő tet tál étek felöl, hárman négyen egyet alig mondanak; egyebekről valo tetzéseken is egymástul ugy távol esnek.⁶ Melyből tudhatni, hogy a külön-

¹ Ezt lásd az *Intő Levélnek* 33-ik Tanuságában.

² Sic Stephanus Velichinus post Theses a se confectus. Ez magyar Cálvinista pap volt.

³ Így valamely *Itinerarius* nevü a kalauz utolján in *Appendius* ^{VI} parte §. 3. et partis 2. initio. Ez kassai kalvinista predikator volt.

⁴ Meisner.

⁵ Quot Capite tot Sensus. Quot homines, tot Sententia. *Terentius.*

⁶ Tres mihi convivere prope dissentire videntur, Poscentes *variö* multum diversa palato. *Horat.*

böző Vallásuk közöt, emberekre ha közönségekben bizzák a választást; olyak közzülök igaz hit helyet, tévelygő Vallást is választhatnak, es így magokat pokolban eythetik. Ez ellen mindazáltal, a Vallások megvizsgálására, s azok közöt választásra egész világgal, a magok rendin valokat is nem csak rea szabadittyak, de meg Istennek a felől adot paranczolattyának (az ő mondások szerént)¹ erejével is, arra kötelezik; mellyel őket ertve tudva nem szerenczére vetik e, nem veszödelömrre szerenczeltetik e? Es;

I. «Ez nem nagy dolog e, hogy, Ez egész világ, azt magának nagy epressen s okossan láttatik czelekedni, hogy mitől sullyosb dolga s igyö, annál inkább abba, vagy nyer, vagy veszt, másokra, magánal a kiket eszösbeknek, okosbagnak, és mindegy, s mind más tudományba jobbaknak itél, magát azokra bizza. Ugyan is, ha még eszes is megczalatozik, szömös megbotlik; az esztelenen s vakon hát mi nem történhetik? Bizony várasok, tartományok, országok, vesztöket vagy megmaradásokat ennihányra bizzák. Végezö tanaczbol bár sokan gyüllyenek is öszve, öttül, hattul várnak s függenek mindazok. S ezek, egész e világgal ellenben allo tanaczbol, az üdvösség dolgába, melly ellen, joszág, élet, tisztösség s akarmi mas csak senki semmi, senkinek nem engedik, hogy másra vagy másokra bizza magát; sem ő reájok, sem egyebekre, hanem azt kevannyák, hogy még az is, a kinél egész e világba már aláb valot nem gondolhatni, ebben a maga eszét kövesse.

«Okát pedig ennek a tanításoknak azt adgyák, mert a törvény szerént valo Tanitok is, a kikre² némellyek igazittyak az embereket, hogy lelkek s üdvösségek dolgába magokat azokra kellyen támasztaniok, akar Conciliomba s akar Conciliom kívül legyenek is, ugyan mind csak emberek, és ezért, mint együt ugy másut is megeshetök: igaz helyet hamisra mutathatok; kiki magáért üdvözül pedig, vagy magáért kárhozik, nem más ő helyette. Azért ugyan magának kel ebbe kinek maga felől végezni. De illyen, nem szinte tökkel ütött emberek felől, azt, hogy által nem látnák, ez mely oktalanság, kiczoda hihesse? Mert, azért, ha maga kívül ember másra nem bizhattya magát, mert ő helyette más sem üdvözül, sem nem kárhozik; hát a mikor joszagához, fejhöz,

¹ Erre nézve lásd *Intő Levélnek* 11., 12., 13. Tanuságít.

² Ezek a Catholikusok.

tisztösségéhez szollanak, akkor az ő jóságá, feje, tisztössége helyet másé vész e? De mindazáltal az ellen, mind azokba, ugyan másokra bizzák e dolgokat? Azért pedig más törvény szerent valo Tanitok, a hit dolgairól való végezésekbe ha meg czalatkozhatnak; mert azok akar együt s akar másut, ugyan mind csak emberek; a fölöt, hogy ezen okon a Profeták az Apostolok irásyis mind ketségessé s így hejába valokká tétetnek; azok tehát, akikre ők a Vallások megpróbálását bizzák, abba meczalatkozhatatlanok, holot meg világi dolgokban is azokat, nem hogy Angyaloknak mondanák,¹ de abrazattyokon kívül másbol, a bölczek még csak emberek közzé sem számlallyák.

«Ezeket értvén már, nem tudom az miczoda ember lészen, a ki ezek dolgán nem czudálkozik, es abbol nem gondolkodik, ezeket ilyen oktalanságnak állatasára miczoda viheti? Ez czelekedteti pedig vélük, mert egyszer magokba, Farahonál, és a Farizeusoknál barmab megátalkodással reá szannyák magokat, hogy már egyszer bevett Vallásokba minden akadékok ellen, es valamint s valahogy lehessen is, de holtig ugyan megmaradnak. Mellyből már, ezt a bolondságokat is, ezerszer agyuk is elejökbe, csak béhumják szömöket, háttal fordulnak, avagy² egyeb rosz mesterségekkel élnek hozzánk ellene; s a kik addig voltak, azutánis ugyan csak azok lesznek. Azon is, ugyan it, nem kevesbé czudalozhatik, hogy ördög, embereket ennyire megbolondíthat, hogy értve tudva s mint-hogy szömlátomást így mennek lelkek vesződelmére. Mert tudgyák azt ezek, hogy igaz hit nélkül nem üdvözülhetni. Czak ebből is pedig, hogy Vallások őket ilyen bizontalansagba tartya; mikor az ég alatt sem tud olyat mutatni, a kihöz, a hit s üdvösség dolgába találkoztot kételkedésekbe, meczalatkozás félelme nélkül, merjenek folyamondni; tudhatnák, hogy az igaz hit nem lehet. Ezzel mindazáltal semmit nem gondolván, im ugyan Vallásokkal maradnak.

«A törvény szerént valo Tanitók pedig it ha meczalatkozhatnak, a kiknek tulajdon tisztök a hit dolgaira valo gondviselés, e világnak abban igazgatása; a kikhöz találtatik mind világi, mennyei

¹ Erre lásd a Meisner hazugságát 25. pag.

² Azokat lásd az *Intő Levélnek* 30-dik Tanuságába, egészen: és a 42-ikben §. 11., 10.

minden bölcsesség; a kikről Christus Urunknak ez mondása: *A ki titeket halgat, engemet halgat.*¹ És: *Mond meg az anyaszentegyháznak,*² az az, az anyaszentegyházban akkor lévő Gondviselőnek vagy Gondviselők gyülekezetinek: *és az Anyaszentegyházat ha nem halgattya,* mint emberek ellen egyéb vetkeről, ugy a hit dolgában való igyenetlenkődéséről megintésben is, *mint egy pogánt es publicanust, ugy tarczad.* Szent Pál is ezeket³ *igasság oszlopának és erős támaszának mondgya.* Vagy ezek ha nem ilyenek és az Apostol is igasság oszlopának, s erős támaszának, nem a törvény szerént való Tanitokat, hanem azokon kívül, az egész keresztyén gyülekezetet mongya:⁴ mikor a keresztyén gyülekezetnek méltósága, hiteles volta, igasságnak oszlopa s erős támasza léte vagy nem léte, egészben a Tanitokon fordul meg; a Tanitoknak igasság oszlopa s erős támasza létel nélkül, az egész gyülekezet azonnak oszlopa s erős támasza, mint, s hogy lehet? Azt mondom azért, hogy ezek ellen (mellyek másokrol nem mondathatnak),⁵ a törvény szerént való Tanitok a hit dolga igazgatásába ha mégis megczalatozhatók lehetnek, nem lészen a ki megczalatozhatatlan légyen, és így e világba bizonyos keresztyen hit lehessen; hanem a mi lészen, az csak opinio, egy vakmerő s bizontalan vélekedés lészen.

II.⁶ «Más nagy ezek dolgában az, hogy arra nem csak szabadságadások, de sőt, mint csak eléb mondám, Isten paranczolatgya erejével kötelezések után is, ha kit ér vagy a magok feléje közzül, vagy azokon kívül valók valakik, az ő Vallások ellen mást kezdenek választani: vagy magoknak azoknak neki támadnak, és nem kevéssé vétkösitik őket; vagy azt ha nem czelekeszik is, annak mindazáltal a Vallásnak vétkesítésétül, a mellyet az övéken kívül azok választottak, meg nem szűnnek, melly mind egyyet téssen.

¹ Luc. 10. v. 16. Matt. 18. v. 17.

² Ecclesiae idest Praelato Ecclesiae, vel ut alij, Praelatorem Ecclesiae Congregationi. Vide Bellarm. Lib. 3. de Verbo Dei. Cap. 5. initio. Et Lib. 1. de Clericis, 4. Cap. 4. §. Illus autem.

³ Erre lásd a Kalauzt. Lib. 7. Cap. 6. §. 3. Et Lib. 8. Cap. 3. §. 2.

⁴ I. Timoth. 3. v. 15.

⁵ De his vide Bellarm. Lib. 2. De Conciliorum Autoritate. Cap. 2. ibi Secunda Classis.

⁶ §. Noha pedigh . . . .

Melly szerént már a Vallások közöt választásra szabadságot ezek nem ugy adnak e, mint a féle madaraknak a röpülésre, a mellyeknek czélnát vagy sinort kötnek lábokra, s nem engedik, hogy annál tovább röpjöjenek, mint ők akarják. Vagy azoknak is, a mellyeket sinoron nem szinte tartanak ugyan, mint az ölyvöket, karolyokat, solymokat, rárokat s egyebeket, de azért szabad röpülésre ugy bocsátanak, hogy a tanítás szerént a kiáltásra is még visszamennyenek. Mert ezek is szoval láttatnak szabadon hanni így, s embereket a Vallások próbálásán és azok közöl választáson meghinni; de azért, mikor vétkesitik azokat, kik az ő Vallásokat hamisnak itelik, s attul elállanak, vagy : kívül valok, igaznak mást, és nem azt itélik, s ahoz nem hodoznak, abbol megtetszik, hogy mindenik feltül itélettyük kormannyának olly térergeteset kévannyák, hogy a kik az elöt vélök egy Vallásban voltak, azután is igaznak azont itéllék, s azt válaszák; a kik tülök idegenek voltak is pedig, azok is hasonlóképpen, itélet s választás által magokat az ő seregökben adgyák: és igyezeknek az a Vallások közöl való választásra szabadságadások, nem valóságos, hanem czalárd, a mik, csak szinnel, s tetzés szerent valo.

«Alkalmatosságba már, e historianak emberek kezébe boczátására, az igaz, eleg lehet vala, hogy azt oly *Catholicus* nálam alig láthatta, a ki annak másokkal is közlését tülem nem kévánta volna. Bizony maga magok feléjük közöl is annak tellyesben elejökben adását kévánták, ollyak, a kik abbol tölem valami részt hallottak. Valamely más írásoczkáimnak is immár kézbe forgása, ezent láttatik vala kéválni. Ezek ellen mindazonáltal még ez vesztességbe volna, s örökkélet is volna; hanem tölük elválasztásom után ¹ csak ottan hamar, ezek engemet egyebekkel is kezdének gyalázni s rosz nevezetekkel is illetni; s végre pedig osztán, türesem szenvedésemmel gonoszul élvén, mint mondám, még eretneknek is merének mondani. Nem itélem azert, hogy azt mégis, mellyet régen készen tartok mint valami világi kénzset, láda keskeny oldalai közöl tovaab kellyen szorongatnom, vagy mint egy madarat, kasba rekesztve kelljen tartanom, hanem hogy röpülésre szabadjában hagyatván, azt szárnyára kellyen boczátanom; ² árnyékról verőfényre kellyön hoznom. De;

¹ Erről láss majd az Olvasonak irt írásban, §. *Noha* . . .

² Ex umbra in Solem. *Adnj.*

«A gonosságnak mivolta szerént, melly még az annál szebben, jobban, helyesben s okosban rendeltettek is, mondottakat, vagy czelekedteket rongvollya; én azt jól tudom, hogy ezek ellen is, azt ezek ugyan megmondgyak, hogy, *Eddig historiammal hol voltam? dolgomhoz elébb azzal miért nem láttam? annak szöm eleiben adását ennyire miért halasztottam? és leginkáb, azoknak halálát, a kik e dologba fők voltak, arra miért vártam? mert ezekkel magamot, ebben igasságban járásom felöl nagy méltó gyanuságba hoztam.*

1. «De e hosszú haladékból a mondottak fölöt az is tartozik még, hogy a mivel ők engemet olykor vétkesítöttek, az hit felöl az én kérdés indításomnak, es annak álhatatos sürgetesömnök, egyátallyába való czellya, magokkal együt nem Vallásoknak gyalázatossá tevésöm, hanem más volt oka, mint ¹ azt továbbad megmondom.

2. «Azokból pedig, a kik ezen dolgom forgatásában, sinatainkba jelen voltak, vagy egyebképpen is abba reszesültek, még elegen élhetnek; meg is jegyzem a könyv szélén, a kik felöl közzülök mit tudhatok, bennök kik holtak meg, s kik hol élnek?

3. «A megholt három helyet, kik a dologba fők voltak, a magok kezek irását adom elő.

4. «Semmit felölök, irások kívül is, olyat nem irok, a mely mindenek előtt igen igen lihetséges ne légyen.

5.² «Élnek vala is akkor még ezek, mikor a kösztünk let dolgaink felöl ³ együt én ezeket irtam vala.

«*De mivelhogy szinte oly nehezen szakadok vala el az én elébbeni vallásomtól, melly nehezen válik el az lélek a testül: nem hirtelenködém, és a magam tetzésén nem akarék járni: hanem a Calvinista Superattendensnek, es hozzá tarto Predikátoroknak megírák az én bus lelkemnek nyughatatlanságát. Es bizonyos, s a magok vallás tétele szerént is, igassagos modokat adván elő, mellyek szerént én a kösztünk való beszédet kevannam: hat fundamentom kérdést támaszték elejökbe, mellyekben nékem nehézségem volt. Láttam is, hogy ha azokkal jo*

¹ Ez 2. irasnak alkalmatosságarol szoltomba.

² Paragrapho: *De e hosszú haladékból*; ad lineum undecimam per tinent haec, post verba: *ne légyen* ubi asteriscus iste † viditur.

³ Az 1612. esztendőbe nyomtatot Tanácskozás etc. előtt levő Homonnai Györgynek írot ajánlo levélbe.

modgyával ki nem fejtőzhetünk; semmiképpen vallásunk igaz keresztyen hit nem lehet: és nagy sok esedezésökkel kértem őket, hogy azokkal valo kételkedésimbe, engemet megigaziczának, lelki sebömből meggyogyiczanak: megjelentven aztis, hogy en nem vörsöngő, es egymast szoval hanyo vetekedést vadászok, hanem orvosságot, atyafiu, es szilid igazitast, s oktatast kevanok. Igérék, de ígérettyöket soha meg nem tellyesíték Ugy vagyon, hogy elvégre, leveleimbe valo sok untatásom után, kezdének sinatokat tenni: de soha semmi nagyob ellenek nem volt, mint, hogy azokba valo illetlen beszédeket megirtam, és orczájokra térítöttem; nagy sok feddésökkelis rangálván ártatlan fejemet, hogy azoknak megírásával szégyenítöttem és kissebbítöttem volna őket.

«Elsöben azért, mind az én velem valo sok vizsálkodások, tetovazások, fortélyozások és kiáltozások, s mind a magok közöt valo háborgások után, végre más sinatra halaszták a dolgot. Annakutánna más sinatba, meg az elébbenihöz hasonló magok viselése elkésőre, hármat, főéket rendelének közzülök, kik en velem a dolgot sinat nevével végbe vinnék. De, ezek is, szömbé kelvén vélök, a kösztünk valo beszéd felöl előadot, és az elől magoktul is javulot, s helybe hagyot conditiokra vagy modorokra, mellyek minden beszédbe valo czavargastul es czalardságtul elfogván egy igyenes utba tartotta volna őket, semmiképpen nem akarának szallani; azok nélkül pedig ugyan csak magokhoz hasonlóknak, az az, hivság és heába valo beszédüeknek találatának. Harmadik sinatba felosztották közöttök az ellenvetéseket, és a Superattendens ígéreretet tén levelébe, hogy irásokba ugyan megfelelnek: de azért, hogy beszédre tér mezejök lenne, még akkor sem az előadot conditiot es okok szerént. De ebben is, mutatásomra is, ugyan semmi nem kele; hanem Elvégre, Negyedik sinatba a dolog velem végbe vitelre (így) rendeltetet Predikátoroknak egyikét, ki közöttök leginkab akarja vala a dolgot, választották ¹ Nagy Szombatba, (a hová nem kiczin jelekből vet tölük valo félelömből beköltöztem vala,) hogy az ot valo Calvinista Gyülekezetöt, az én példambol vehető botránkozás ellen, predikálván, tanitaná; Kinek bejüvetelit megértvén, azon is mindjárt rayta lévőék, és mikor beszéddel sür-

¹ Suri Mihályt, akkor Komjáti predikátort.

getném, azt mondá; hogy: Nem tudnak mit velem czeleködni, mert soha oly erős varrást nem tehetnek, mellyet én, hozzá fogván a nagy éles kést, egyszersmind fel nem metczenék. (Ugyan is nem erős varrás, hanem nyállal való ragasztás vala minden feleletek.) Továb, csaknem könyvezőben, sok keserves beszédökkel szolván neki, miért nem akarnának velem, kételkedésbe levő, de tiszta szível járó atyokfiával jot tenni, igassagunkat megmutatvan, ha volna? miért akarnának szömlatomást, magoknak is sten eiőt nagy számadásával, pokolra boczatni, ha látnák, hogy joda indultam és eleit vehetnek? Monda: Mi jot tehetünk veled, ha nam semmit sem akarsz hinni? Melly oktalan feleleten sokat czudálkozván, mondék: Olyan hejába valo dolgoknak, a minémüket még ez ideig mondotatok, ugyan s ki adhatna helyt? De mindazáltal nam még sokat is nem vetöttem csak egyátallyába meg, hanem okát adtam, s irtam is, miért nem lehetnek semmiképpen igazak; s miért nem mutatyátok meg, hogy az én mondasim inkább erőtlenek; a tiéitek pedig erejébe maradnak? Sőt inkább magatok is hihetők e igazaknak es megmaradhatoknak lenni azokat, a mellyeket még eddig szollottatok? Es mikor ezt, Istenre, s lelkiismeretire, ennyihanszor kenyszeritven untatnam, hogy mondaná meg, ha ő hiheti e azokat igazaknak lenni? elvégre, ilyen tisztes válaszul boczáta: Immár te mit gondolsz véle, ha mi szerdékkal megelégszünk is; a mi lelkünk ha megnyugszik rajta, te neked mi ellened benne? te lássad. S ez lén legutolso feleletek.

«Ezek immar bizony olyak valának, hogy mellyekre, ha merték volna, meg kellett volna szollalniok; de mostan, a mit én tudok benne, azok ellen csak nem is motczantanak.

6. «Ha talám pedig akkor azok, egy vagy más okból, igazságok oltalmazatába megfogyatkoztak, a mostaniak mondgyanak jobbakat azoknál, s megátalkodás nélkül, mostis az igaznak kesz vagyok helt adni, melynél jobbat mit kel kívánni? És így ezek ellen, it, és e dologba, az én hamissággal járó szándékomnak, még csak árnyéka sem maradhat.

«De, hogy már leveletem, böcsületes Uraim, végezzem; *A békeségnek neve minden jóknál édes és gyönyörűséges*, a háboruságé viszont, izetlen és keserű. Bizony pedig, a mennyivel föllyebb valo a hitben levő békeség, s egyesség, és vesződelmesb az igye-

netlenség, hogy sem a világ szerént valo is (mert a fölöt, hogy ez, nagy részént, leginkább a keresztyenségbe, amattul füg; ez, világ szerént valo kárunkat is, vagy a nélkül is kevés ideig tartó életünk fogyasztásával, amaz lelki hazunkat és örök életünk szépségével jár), annyival kívánatosbnak kel mindeneknél a hitbe valo egyezésnek is, es arra vezető utnak s eszköznek lenni. Illyenek pedig a tudos embereknek, a különb különb Vallásoknak igaz vagy hamis voltak, különb különb rendel s moddal mutogatások, es, mintegy azon egy eledelnek különb különb lével feladások; mellyekhez tartozik *A Calvinista Vallasbol a Catholicus hitre az én megtérésemnek is historiája*, melyből nagy nyilván megtevezik, a *Catholicus* hit ellen minden egyéb Vallások oltalmazásába (mert ebbe mindazon egy uton járnak), miképpen visellyék magokat azoknak főfő Prokátor prédikatori s így azok felöl embereknek micsoda itélettel kellyen lenniök. Én pedig azt tartom, hogy nagy Számtalan sokasággal, kegyelmetekis ezt a hitbe lévő ily vég nélkül valo háborgást, nagy szive fájdalomával érzi, könyvező szömmel nézi, es annak egyszer kevannya végét érni: melyre ezen *Historiát is*, mint legelső eszközt, kegyelmetek jo szömmel fogja látni. Azért im én is azt kegyelmeteknek, mint régen eltető, tapláló s tanuságomba gyamolito jo tet Uraimnak jo es haláado szívvel és lélekkal ajánlom s adom: Es egyszersmind azonoknak békeségbe, egesységbe s egyességbe létöket is kívánom. Irtam Posonba, Szent Benedek napján 1643. esztendőben. Kegyelmeteknek fejenként szeretettel szolgál

Vörösmarti Mihály;

Posoni Canonok s. a. t.

«Az Olvasónak.

«Ezeknek, a zablát nem szenvedhető nyelvök miat, én e historiának kibocsátására 1628. esztendőben is magamat rea gondoltam vala, noha szándekomat meg félbe hattam. Es a különböző Vallások közöt az igaz hitnek kitalalására segítő eszkezeokról valo tanítással; mellyet osztán az *Intő s Tanító Levélnek* negyven negyedik Tanuságába foglaltam, azt a *Suri* s akkori *Patronusának* ajánlottam vala. Még mast is pedig annak a levélnek utollya ide is szolgál; azért en is azt most is im ide irom, azon e szokkal:

«Ezeknek már erteséből es érdekem szerént megrostalások

s fontolások után, vezetésüknek követéséből, a hit dolgaiba micsoda igasságra hogy hogy s mint jutottam légyen, megirván, imázt én Nagyságodnak ajánlom. Egyebek elöl pedig ezzel én Nagyságodot azért akarám megtalálni, mert Istennek szolgálni s kedvesködni kívánó szándékból, azt tartom, de az egyszer megezelatásból (ő átkozot eretnőség!) nem értelem szerént valoból, tudom, hogy Nagyságod azoknak tudományokra való tekintetiből (Rom. 10. vers. 2) mast is, mint azelőt, nem kiczin kénczét költi s magokat predikátorságra szánt iffiaknak tanittatásokra, es azoknak tartásokra kik már predikatori köntösbe magokat fodros gallérokkal kelletik; kik közöt egy *Pataki* jó predikátor is, *Suri Mihály*, ki az én prédikátorim közöt is, mint egyebekben, úgy az én igasság vizsgálásom és megtérésem dolgában is, előkelő s főnforgó vala. Akarom azért, hogy Nagyságod az én *megtérésem historiájából* éreze s lássa, hogy *Appendit argentum non in panibus et laborem non in Saturitate*; Ezüstöt és sok szép száz aranyát Nagyságod a nem kenyerre költi és fáradságát a nem megelegődésre. Ezt pedig Nagyságod *Posontol* fogva *Félekig* valahol mi *Calvinista* predikátorok vannak, mindazoknak vallástételeből érce azon *Suri Mihály* által, ugymint amazoknak¹ az egykor arra választásának erejéből, képekbéli által. Mert ez sok rendbéli disputacionk után azt elsőbe² nyilván megvalván, hogy oly erős varrást nem tehetnek, azaz, sem a magok *Calvinista* Vallás oltalmazása, sem a Romai hitnek rontására, oly kéréseket s erősségeket nem állathatnak, mellyeket a nagy éles késsel én mind fel nem metczenék, az az, helyes és megronthatatlan feleletekkel semmivé nem tennek: legottan, könséges nével (értelömré³) azt is jelenté, hogy láttyák magok is, hogy Szérdék, az az heuságnak, gázságnak es hamisságnak loczpocza, s nem Isteni igasságnak jó falattya Vallások; de a mibe mar egyszer ök akadtak, attul semmi okon elszakadni nem akarnak. A nagy nyilván való, és csak nem kézzel tapasztalható s meg vallot, és így nem ellenmondást váro, hanem hozzá haylott s két kezzel kapást erdőmlő igasság ellen pedig illyenekkel és ezekhez hasonló töb ettül származot beszédekkel s

¹ Erre lásd az ötödik Résznek utollyát §. *Ezek* . . .

² Lásd a nyolczadik Résznek vége felé §. *Raytok* . . .

³ Ibidem §. Sequ. *Az utcán* . . .

czelekedetökkel, ilyen megátalkodot mint ez, kik töreködhettek, hanem *quos Deus despexerit*,¹ a kik Isten szöme elől elvették. Es ha mit azokban, a mellyeket irtam, ő fogna tagadni, vagy különben mondani, hogy Nagyságod csak addig ne akarja hinni, míg irással azt ő nekem szömbömbé nem meri mondani, Nagyságodat azon kérem. Kérem azon is, hogy az uri erkölczhöz illendő Kegyösség fölöt, a Keresztyenségbe lévő Vallások közöt, az igasság érteséhez valo szeretetiből, és Isten országába valo igyeközéséből, Nagyságod ez én Nagyságodnak nagy indulatból és jó szandékból ajánlot kiczin munkámat vegye kedvesen; es üdöt s ürességet vévén arra magának, mint léleküdvösségébe járo dolgot olvassa meg is figyelmessen. Mellyel Nagyságodat az Ur Isten éltesse es szent nevének tisztösségére vezérellye az igasságnak ismeretire.

„Alkalmatosságáról is ez irásnak ugyan akkor ezt irtam vala :

«Megtérésömtül fogva ennyi ideig, ugymint tizönnycz esztendeig, a felöl halgatasba létömből, eléggé megtartozik, mely tavall jártam én attul, a miröl az én predikátorim, magok lelkek ismereti vádolásából, oly igen rettegtek, hogy a Vallások igassága vizsgálásával csak azért vagyok oly igen raytok, hogy az ő *Calvinista* tudományokat (kitezczvén tudniillik annak hamissága) világ eleibe nevetésre s pökésre adgyam. Es a mitül rettegtek, noha im fejökön tölt, ama mondat szerént: *Quod timet impius eveniet ei*, mindazáltal azt, nem az én feltet czélomnak, hanem a magok nyelveskedésöknek köszönyyék. Mert noha gonosz szándék az sem let volna, mindazáltal a kívül én dolgomba másra nézek vala, tudniillik I. hogy magamnak Vallásom igassága kitalalása nagy kevanóságomba eleget tennék; II. hogy igassága keresztömbé annak ha valahogy hamissága kinyilatkozása miat, társaságoknak ellene kellettnek mondanom, a mint im történék is, az ő ellenem valo kátyolodásoknak azzal eleit venném. Es az én részemről eleget is tévén magamnak, (mert ugyan is, ennyi rendbéli sídeig valo probalással vakmerőségnek vetketül magamat még sem mentöttem e meg?) hozzám illendő értelemmel, én is bátran mondom magamról amazokat:

¹ Eccl. 7. vers. 14.

*Requiem quaesivi et in haereditate Domini morabar. Sic in Sion firmatus sum, et in Civitate Sanctificata similiter requievi, et in Jerusalem potestas mea. Radicavi in populo honorificato et in plenitudine sanctorum detentio mea.*¹ Es megnyugot lelkem szent Dáviddal örvendetesen éneкли: *In Ecclesia magna vota mea reddam in Conspectu timentium Dominum.* És; *Confitebor tibi Domine in Ecclesia magna; in populo gravi laudabo te.*² De az ő részéről azt a tanuságot adák, hogy: *Contra Sycophantorum morsum nullum est remedium.* A patvarkodok mardosási ellen orvosság nem találtathatik. Mert a szájokba vetöt erős zablát is megmarák, és így nyelvüket elsőbe nyargalloba boczátvan, tülek elvalásomnak hamis oka hirdetesekbel, és hogy minden elejökbe adot kérdésökre, igaz, s elegendő feleleteket adtak légyen, s egyebökkal kezdének rágalmazni. Melyre halgatásomat, talán magamat vétkössé hagyására magyarázván, ama mondás szerént: *Qui tacet, consentire videtur;* osztán kezeket is emelíték, és irásokba, közzülök ki deákul *apostatának*, s ki magyarul pribéknek kezde nevezni. Hitömnök és szömélyemnek gyalázattýával, nem ítélem azért illendönek, hogy ezekre már tovább már halgassak. De közép munkámban ismét megezökönöm, és gondolkodom, ha kezdet dolgomba ugyan előmennyek e; forgatvan előttem,³ kikkel tészek föl. Mely ellen az segite, hogy a kik ujonnan kezdének megtérni, de keveseb munkára, avagy a felöl csak a magokba valo végczélra, azzal kezdék azokat terhelni, hogy ha nyavalyájokat érzötték, elejökbe nékiek miért nem vetötték; mert noha imígyen s amugyan tettek volna: ama bogár modgyára, mely éjjel fényesködik s nappal nem is tetczik; a hol nem kevannyák tülök, ott mindent czeleködök, s a hol kevannyak, ot semmirekellök. Mint kiket pedig fő modon ismértem, én ezeknek ilyen czeleködötüktül eleitöl fogva rettögtem. Ezért, velem szömbe valo szoszaporitasokat nem szenvedtem: a mit hol szóltak s czeleködtek, ottan hamar jó reszént azt is írva szömök közze küldöttem a nekiek küldöttek fölöt is, valamellyeket nálam jegyzésben örzöttem. Mastan már e szájok feltatasának s pennajok mozditasanak

¹ *Eccl.* 24. vers. 11., 15., 16.

² *Psalm.* 21. vers. 27., *Psalm.* 34. vers. 21.

³ Erröl lásd az első részt, az utollyán szinte.

alkalmatosságából, néked is Keresztyén Olvaso, a dolgot im eléd-
ben adom, hogy látván tülök olválásomnak nagy melto okát, érezed
gyalázásoknak méltatlan voltát, és ha talam azon állapotban vagy,
lelkednek példám szerént, viseld te is jól gondgyát. Ezzel kevanom
egésségednek folyását.

Első.

Vörösm.

Post haec oportebit jam illa ponere ;
Ez irasnak rendi.

Vörösmartí etc.»

Itt a codex vége. A m. tud. Akadémia birtokába valószí-
nűen Simai Miklós gyűjteményével jutott, melyet a Teleki grófok
vettek meg. A kéziratárnak egyik igen szép és érdekes alkató
része, a minek a XVII. század egyháztörténetének magyar kutatói
jó hasznát vehetik.